

МИНОБРНАУКИ РОССИИ
Федеральное государственное бюджетное образовательное учреждение
высшего образования
«ИРКУТСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ»

УТВЕРЖДАЮ

Проректор по учебной работе

Вокин А.И.

09

2019 г.

ПРОГРАММА

вступительного испытания профессиональной направленности

«БУРЯТСКИЙ ЯЗЫК»

для поступающих на направление бакалавриата 45.03.01 «Филология»
профиль подготовки «Отечественная филология (бурятский язык и литература,
русский язык и литература)»

Иркутск 2019

Регламент проведения вступительного испытания

Вступительные испытания по бурятскому языку организуются в сроки, установленные для проведения вступительных испытаний в ИГУ.

Для проведения вступительных испытаний по бурятскому языку приказом ректора ИГУ утверждается экзаменационная комиссия, состоящая из преподавателей кафедры бурятской филологии ИФИЯМ ИГУ.

Поступающий в ФГБОУ ВО «Иркутский государственный университет» на вступительном испытании по бурятской литературе должен показать:

владение орфографическими и пунктуационными навыками, знание фонетики, словообразования, морфологии, лексики и синтаксиса бурятского языка в объеме школьной программы

Структура и содержание вступительного испытания

Вступительное испытание по бурятскому языку проводится в виде тестирования.

Тест оцениваются по 100-балльной шкале.

Минимальное количество баллов, необходимое для участия в конкурсе, составляет 40 баллов.

Поступающий, получивший меньше установленного минимального количества баллов, признается комиссией не выдержавшим конкурс и отстраняется от дальнейшего участия во вступительных испытаниях по профилю «Отечественная филология (бурятский язык и литература, русский язык и литература)».

Проведение вступительных испытаний в дистанционном формате

Вступительные испытания проводятся дистанционно в электронной информационно-образовательной среде университета (ЭЛИОС) на образовательном портале Института филологии, иностранных языков и медакоммуникации «BELCA» <http://belca.isu.ru>.

Во время выполнения заданий участники должны соблюдать установленный порядок дистанционного проведения вступительных испытаний.

Доступ к регистрации на образовательном портале «BELCA» поступающие должны получить при подаче документов в личном кабинете на официальном сайте ИГУ.

Рекомендуется заранее ознакомиться с особенностями работы образовательного портала «BELCA».

Особые условия

При возникновении объективных причин, препятствующих входу в систему образовательного портала «BELCA» в соответствии с расписанием проведения вступительных испытаний, поступающему необходимо личным заявлением с подписью уведомить об этом приемную / отборочную комиссию для переноса даты сдачи экзамена на резервный день, установленный расписанием вступительных испытаний. (Скан или фотография заявления с указанием причины отправляется в центральную приемную ИГУ или отборочную комиссию ИФИЯМ).

Тест проверяется системой автоматически.

1) Компьютерное тестирование

Тест включает в себя 25 вопросов.

Во время, предусмотренное расписанием вступительных испытаний, абитуриенту необходимо осуществить вход на образовательный портал «BELCA» <http://belca.isu.ru> (курс «Бакалавриат по направлению 45.03.01 Филология. Вступительные испытания. Тест») и выполнить предложенные задания. Работа выполняется непосредственно на портале «BELCA». Инструкция по выполнению теста будет доведена до сведения поступающих заранее, а также будет доступна на ресурсе курса «Бакалавриат по направлению 45.03.01 Филология. Вступительные испытания. Тест» во время проведения вступительного испытания.

Система оценивания

Каждое правильно выполненное задание соответствует **4 баллам**.
Максимальное количество баллов за работу – **100**.

Продолжительность экзамена

Время проведения тестирования – **180 минут (3 часа)**.

Примеры тестовых вопросов для подготовки к экзамену

Иймэ үзэгтэй үгэнүүдые тэмдэглэгты:

1. УУ:

- 1) Абадаа хүмүүж...лбэ;
- 2) Эмшэндэ аргал...лба;
- 3) Өөхэ эд...лбэ;
- 4) Дайсание тэхэр...лээ;
- 5) Юрөөлн...дээ хэлэгты.

5. Суг бэшэгдэдэг ушарнуудыень тэмдэглэгты:

- 1) Байна(бшуу);.
- 2) Эндэ(үгы);
- 3) Ерэхэ(аабза);
- 4) Хэдытэ(бэ?);
- 5) Ямар(шье).

10. Деепричасти тэмдэглэгты:

- 1) Дуу гаранхаар;
- 2) Урдаһан;
- 3) Ябадаг;
- 4) Баригша;
- 5) Хүдэлхэ.

15. Оролто үгэтэй мэдүүлэл заагты:

- 1) Танай дүүе танингүй байбалби.
- 2) Наран эсэсэгэй набша һалбарба, үргэн горхон үерлэн урдаба.
- 3) Минии бодоходо түмэр жэбэрэнхэй магад бороондо нороо бэшэ аа гү?
- 4) Урда харгыгаар олон машинанууд гараба.
- 5) Халаахайе бээлэйгээр бариха.

20. Дахуул үгэтэй жэшээ тэмдэглэгты:

- 1) Гэр дотор;
- 2) Гэрэй дээрэнь;
- 3) Хадын саана;
- 4) Хажуудань һууба;
- 5) Хойнонь ябаба.

25. Дабхар зохилдолтэй жэшээ тэмдэглэгты

- 1) Абын нютаг.
- 2) Ахындаа айлшалба.
- 3) Эгэшэ хоритой.
- 4) Ногоогоор баян.
- 5) Мүнгэн хутага.

Ключ к тесту (образец) по бурятскому языку: 1. – 2; 5. – 5; 10.– 1; 15.– 3; 20.– 1; 25.– 2.

Методические указания к вступительным испытаниям по бурятскому языку

Содержание программы вступительного испытания определяется нормативными и методическими документами, регулирующими процесс образования по бурятскому языку: Система основных элементов научного знания по бурятскому языку и бурятской литературе (Распоряжение министерства образования Иркутской области №1052-мр от 24.10.2014 г.), Региональный базисный учебный план (Вестник образования и науки РБ, № 8. 2008).

Перечень элементов содержания, проверяемых на вступительном испытании

Фонетикэ, графика, бэшэгэй дүрим ба орфоэпии (Фонетика, графика, правила правописания) Абяан ба үзэгүүд. Аялган ба хашалган үзэгүүд. Түргэн ба удаан аялганууд. Дифтонгнууд ба йотированна аялганууд. Буряад хэлэнэй алфавит. Хэлэлгын абяанууд. Аялган абяануудай илгаа: эмэ (хэлэнэй

урдуурхи), эрсэ (хэлэнэй дундуурхи), эрэ (хэлэнэй хойгуурхи). Түргэн, удаан аялганууд, дифтонгнууд. Аялгануудай тааралдал, хубарил, нугарал. Аялгануудые зүб бэшэлгэ. Ээ – эй, уй – үй – ы, э – и аялгануудые бэшэхэ дүримүүд. Хашалганууд, тэдэнэй илгаа: хонгёо ба бүдэхи хашалганууд. Хатуу ба зөөлэн хашалганууд. Йотированна аялганууд. Фонетическэ шүүлбэри. Абтаһан үгэнүүдые зүб бэшэлгэ. Бурядаар бэшэгдэдэг абтаһан үгэнүүд. Ородоор бэшэгдэдэг абтаһан үгэнүүд. Абтаһан үгэнүүдэй һүүлэйн аялганиие буряадшалан бэшэхэ дүрим. Илгаһан ь тэмдэг. Ёе, үгэ нүүлгэлгэ.

Буряад хэлэнэй орфоэпи. Орфоэпиин гол дүримүүд. (Орфоэпия. Основные правила орфоэпии в бурятском языке). Хэлэлгын абяануудые, үгэнүүдые ба тэдэнэй дүрсэнүүдые, абтаһан үгэнүүдые зүбөөр үгүүлэлгэ.

Лексикологи болон фразеологии (Лексикология и фразеология). Буряад хэлэнэй үгын баялиг. Үгын удха. Сэхэ ба шэлжэһэн удха. Олон удхатай үгэнүүд ба омонимууд. Синонимууд ба антонимууд. Эхир үгэнүүд. Үндэһэн буряад ба ондоо хэлэнһээ абтаһан үгэнүүд. Буряад хэлэнэй үгэнүүдэй хэрэглэлгээрээ илгарал. Мэргэжэлтэдэй үгэнүүд. Нютаг үгэнүүд. Хуушарһан үгэнүүд. Уласхоорондын (интернациональна) үгэнүүд. Фразеологи (тогтомол холбоо үгэнүүдые шэнжэлдэг эрдэм) тухай юрэнхы ойлгосо. Фразеологизмууд (тогтомол холбоо үгэнүүд), тэдэнэй шанар шэнжэ ба гол түлэбүүд. Сүлөө бо тогтомол холбоо үгэнүүд, тэдэнэй илгарал; аман ба бэшэмэл хэлэлгэдэ хэрэглэлгэ. Тогтомол холбоо үгэнүүдэй толи. Онһон, хошоо ба хурса мэргэн үгэнүүд.

Буряад хэлэнэй үгын санда боложо байгаа һүүлэй үеын хубилалтанууд.

Үгын бүридэл ба үгын бии бололго (Словообразование). Үндэһэн. Түрэл үгэнүүд. Үгын һуури. Үгын залгабари ба залгалта. Залгабаринуудай хүсөөр үгэнүүдэй бии бололго. Орёо ба хуряамжалһан үгэнүүд, тэдэниие зүб бэшэлгэ. Орёо үгэнүүдые бэшэхэ дүримүүд. Дабхарлаһан үгэнүүдтэ зурлаа ба запятой хэрэглэлгэ. Үгэтэй суг бэшэгдэдэг зүйр үгэнүүд. Анхан һууриин дундахи тодо бэшэ аялгануудые зүб бэшэлгэ. Үгын бүридэлөөр шүүлбэри.

Морфологи (Морфология). Морфологиин шэнжэлдэг гол зүйл – үгэ. Үгын грамматическа удха. Хэлэлгын хубинууд. Бээ дааһан ба туһалагша хэлэлгын хубинууд. Тэдэнэй илгарал, хэлэлгэ соо дүүргэдэг үүргэ.

Юумэнэй нэрэ (Имя существительное).

Юумэнэй нэрын удха шанар. Тэрэнэй морфологическа шэнжэнүүд ба синтаксическа үүргэ. Юумэнэй нэрые хандалга болгон хэрэглэлгэ. Юумэнэй нэрын хүниие ба бусад юумэнүүдые тэмдэглэлгэ. Тусхайта ба юрын юумэнэй нэрэнүүд. Тусхайта нэрэнүүдые бэшэхэ дүримүүд: географическа (түби дэлхэйн, нуур далайн, хада уулын, орон нютагай, хото тосхоной, талмай ба гудамжануудай, түүхын ушаралнуудай, һайндэрнүүдэй, дурасхаалта үдэрнүүдэй) нэрэнүүдые ехэ үзэгөөр бэшэлгэ. Ном, дэбтэр, сонин, сэтгүүл, зураг, кинофильм, радио болон теледамжуулга, зүжэг, уран зохёолой ба хүгжэмтэ зохёолнуудай нэрэнүүдые ехэ үзэгөөр эхилжэ бэшэлгэ. Эдэ нэрэнүүдые кавычкаар үгүүлэл соо илгалга. Юумэнэй нэрын хубилалга: тоо, зохилдол, хамаадал. Юумэнэй нэрын нэгэнэй ба олоной тоо. Олоной тоогой залгалтануудые бэшэхэ дүримүүд. Зохилдол. Падежнүүдэй залгалтануудай һууриин зөөлэн хашалганай, дифтонгын, удаан аялганай, хэлэнэй узуурай -н

хашалганай удаа түхэлөө хубилгадаг ушарнууд. Падежнүүдэй залгалтануудые залгахата, зарим юумэнэй нэрэнүүдэй хуурида болодог хубилалтанууд. Падежнүүдэй залгалтануудые зүб бэшэлгэ. Юумэнэй нэрын нюурта ба өөртэ хамаадал. Падежэй ба хамаадалай –эй ба -ээ; -тэй ба - тээ; - гэй ба - гээ г.м. залгалтануудые зүб бэшэлгэ. Юумэнэй нэрын сэгнэлтын залгалтанууд. Юумэнэй нэрын бии бололго; тэрэнэй залгабаринууд. Юумэнэй нэрын морфологическа шүүлбэри.

Тэмдэгэй нэрэ (Имя прилагательное).

Тэмдэгэй нэрын удха шанар. Тэрэнэй морфологическа шэнжэнүүд ба синтаксическа үүргэ. Тэмдэгэй нэрын илгарал. Шанарта ба харилсаата тэмдэгэй нэрэнүүд. Шанарта тэмдэгэй нэрэнүүдэй сэгнэлтын залгалта. Сасуулгын зэргэнүүд. Тэмдэгэй нэрын бии бололго. Тэмдэгэй нэрэ бии болгодог залгабаринууд ба хуурида болодог хубилалтанууд. Юумэнэй нэрын удхатай болоһон тэмдэгэй нэрэ. Тэмдэгэй нэрын зохилдол, хамаадал.

Тоогой нэрэ (Имя числительное).

Тоогой нэрэ тухай юрэнхы ойлгосо. Тэрэнэй морфологическа шэнжэнүүд ба синтаксическа үүргэ. Тоогой нэрын илгарал. Тоолоһон тоогой нэрэ. Тоолоһон тоогой нэрын һүүлэй н хашалган. Дугаарлаһан, баглуулһан, суглуулһан тоогой нэрэнүүд. Тэдэниие бии болгодог залгабаринууд. Юрын ба бүридэмэл тоогой нэрэнүүд. Тоогой нэрын зохилдол, хамаадал. Тоолоһон, дугаарлаһан, баглуулһан тоогой нэрэнүүдые элирхэйлэгшэ, суглуулһан тоогой нэрые нэрлүүлэгшэ болгон хэрэглэлгэ. Тоогой нэрэнүүдые зүбөөр үгүүлэлгэ.

Түлөөнэй нэрэ (Имя прилагательное).

Түлөөнэй нэрэ тухай юрэнхы ойлгосо. Тэрэнэй морфологическа гол шэнжэнүүд ба синтаксическа үүргэ. Түлөөнэй нэрын илгарал. Түлөөнэй нэрые мэдүүлэлэй элдэб гэшүүдэй үүргээр хэрэглэлгэ. Түлөөнэй нэрын хубилалга ба ондоо үгэнүүдтэй холболдолго. Ньюрай түлөөнэй нэрын хуряамжалагдан хубилалга, ньюрай зүйр үгэнүүдые зүбөөр хэрэглэлгэ. Түлөөнэй нэрэнүүдэй олоной тоо. Зохилдол. Түлөөнэй нэрэнүүдэй хамаадал.

Үйлэ үгэ (Глагол).

Үйлэ үгын удха. Тэрэнэй морфологическа шэнжэнүүд ба синтаксическа үүргэ. Үйлэ үгын хуури. Үйлэ үгын мэдүүлһэн, хандаһан, причастна, деепричастна түлэбүүд. Үйлэ үгын ньюрай зүйр үгэнүүдые абалга. Үйлэ үгын бии бололго. Причастинуудай зохилдол, хамаадал.

Дайбар үгэ (Наречие).

Дайбар үгэнүүдэй удха шанар. Тэрэнэй морфологическа шэнжэнүүд ба синтаксическа үүргэ. Дайбар үгэнүүдэй удхаараа илгарал. Дайбар үгэнүүдэй бии болодог арганууд. Тэдэнэй сэгнэлтын залгалтанууд. Дайбар үгэнүүдэй хамаадал.

Дахуул үгэ (Послелог).

Дахуул үгэнүүд тухай ойлгосо. Дахуул үгэнүүдэй бии бололго. Дахуул үгэнүүдэй дахаһан үгынгөө залгалтануудые абалга. Холболто. Холболто тухай ойлгосо. Юрын ба бүридэмэл холболтонууд. Ниилэлдэһэн ба дахалдаһан холболтонууд тухай ойлгосо.

Зүйр үгэ (Частицы).

Зүйр үгэнүүд тухай ойлгосо, тэдэнэй илгарал. Зүйр үгэнүүдые хамаатай үгэтэйнь сугтань ба амьарнь бэшэхэ дүрим. Ньюрай зүйр үгэнүүдые зүбөөр хэрэглэн, хамаатай үгынь хойно залгалга.

Абья дууряаһан үгэнүүд (звукоподражательные слова).

Аянгалһан үгэнүүдые хоолойн аялгаар илгалга. Аянгалһан үгэнүүдэй хойно запятой ба шангадхалай тэмдэг хэрэглэлгэ.

Синтаксис. (Синтаксис)

Холбуулал (Словосочетание). Холбуулалай гол ба дулдыданги үгэнүүд. Мэдүүлэл сохи үгэнүүдэй холбоо. Ниилэлдэһэн ба дахалдаһан холбоо. Тааралдал, хүтэлбэри, шадарлал.

Мэдүүлэл (Предложение). Хэлэгдэһэн зорилгоороо мэдүүлэлнүүдэй илгаа: юрэ хөөрэхэн, асууһан, идхаһан. Аянгалгаараа мэдүүлэлнүүдэй илгаа: шангадхаһан ба шангадхаагүй мэдүүлэлнүүд, тэдэнэй аянгалга.

Мэдүүлэлэй гэшүүд (Члены предложения). Шухала ба юрын гэшүүд. Нэрлүүлэгшэ, тэрэнэй гаралга. Нэрлүүлэгшые заагша. Хэлэгшэ, тэрэнэй гаралга. Юрын хэлэгшэ. Бүридэмэл хэлэгшэ. Бүридэмэл нэрэ хэлэгшэ. Бүридэмэл үйлэ хэлэгшэ. Хэлэгшын холболто. Нэрлүүлэгшэ хэлэгшэ хоёрой хоорондо зурлаа табилга. Хэлэгшын зүйр үгэнүүд. Мэдүүлэлэй юрын гэшүүд. Элирхэйлэгшэ, тэрэнэй гаралга. Хабсаргалта, тэрэнэй илгарал. Нэмэлтэ. Сэхэ ба хазагай нэмэлтэ. Ушарлагша, тэрэнэй илгарал. Мэдүүлэл соохи үгэнүүдэй байра. Хоёр бүридэлтэ ба нэгэ бүридэлтэ юрын мэдүүлэлнүүд. Хуряангы ба дэлгэрэнгы мэдүүлэлнүүд. Дутуу мэдүүлэл. Нэгэ түрэл гэшүүд тухай ойлгосо. Нэгэ түрэл ба нэгэ түрэл бэшэ элирхэйлэгшэнүүд. Нэгэ түрэл гэшүүдэй холболто үгэнүүд. Хоолойн аялгаар холболдоһон нэгэ түрэл гэшүүд. Хэдэн зэргэлээ нэгэ түрэл гэшүүдтэй мэдүүлэлнүүд. Нэгэ түрэл гэшүүдтэй мэдүүлэл доторхи хамтадхаһан үгэ. Хамтадхаһан үгэтэй нэгэ түрэл гэшүүдтэй мэдүүлэлнүүдэй сэглэлтын тэмдэгүүд. Тусгаарлалга тухай юрэнхы ойлгосо. Тусгаарлагдаһан гэшүүдые хоолойн аялгаар илгалга. Хабсаргалта тусгаарлалга, тэрэнэй сэглэлтын тэмдэг. Мэдүүлэлэй гэшүүдые тодо болгоһон үгэнүүдые тусгаарлалга. Тусгаарлалгын сэглэлтын тэмдэгүүд. Дахуулал тухай юрэнхы ойлгосо. Юрын дахуулал. Бээ дааһан дахуулал. Тэдэнэй аялга ба сэглэлтын тэмдэгүүд. Мэдүүлэлэй гэшүүд болодоггүй үгэнүүд, тэдэнэй илгарал. Оролто үгэнүүдтэй мэдүүлэлнүүд. Оролто мэдүүлэлнүүд. Оролто үгэнүүдые ба оролто мэдүүлэлнүүдые хоолойн аялгаар илгалга. Оролто үгэнүүдэй сэглэлтын тэмдэгүүд. Оролто мэдүүлэлнүүдые запятой, зурлаа, хаалтаар илгалга. Хандалга. Мэдүүлэл дотор хандалгын нуури. Хандалгые хоолойн аялгаар илгалга ба хандалгын сэглэлтын тэмдэгүүд. Хэлэһэн һанал бодолдоо хандалгаяа оролто үгэнүүдэй

Орёо мэдүүлэл. (Сложное предложение)

Орёо мэдүүлэл, тэрэнэй байгуулга. Орёо мэдүүлэлэй гол илгаанууд: холболто үгэтэй, холболто үгэгүй, сэхэ хэлэлгэтэй, холилдоһон. Ниилэлдэһэн орёо мэдүүлэл. Зүрилдэһэн, холбоһон, илгаһан ба залгаһан харилсаатай ниилэлдэһэн орёо мэдүүлэлнүүд. Ниилэлдэһэн орёо мэдүүлэлэй сэглэлтын тэмдэгүүд. Дахалдаһан орёо мэдүүлэл. Дахалдаһан орёо мэдүүлэлэй шухала ба нүхэсэл мэдүүлэлнүүд. Нүхэсэл мэдүүлэлые шухала мэдүүлэлтэйн

холбодог холболтонууд ба холболто үгэнүүд. Нүхэсэл мэдүүлэлэй янзанууд: тайлбарилһан, элирхэйлһэн, ушарлаһан. Нүхэсэл мэдүүлэлэй байгуулгаараа ба удхаараа илгарал. Хэдэн нүхэсэл мэдүүлэлтэй дахалдаһан орёо мэдүүлэлнүүд. Дахалдаһан орёо мэдүүлэлые удхалан аянгалга ба тэрэнэй сэглэлтын тэмдэгүүд. Холболто үгэгүй орёо мэдүүлэл. Холболто үгэгүй орёо мэдүүлэлэй хубинуудай хоорондохи удхын харилсаан. Холболто үгэгүй орёо мэдүүлэлнүүдые удхалан аянгалга ба тэдэнэй сэглэлтын тэмдэгүүд. Холболто үгэтэй ба холболто үгэгүй орёо мэдүүлэлнүүдэй хоорондоо дүтэрхы удхатай байдаг ушар. Сэхэ хэлэлгэтэй орёо мэдүүлэл. Сэхэ хэлэлгэтэй орёо мэдүүлэлэй шэнжэ болон байгуулга. Авторай үгэ ба сэхэ хэлэлгэ. Сэхэ хэлэлгэтэй орёо мэдүүлэлэй сэглэлтэнүүд. Сэхэ хэлэлгэ ба өөршэлэн хэлэлгэ. Холилдоһон орёо мэдүүлэл. Холилдоһон орёо мэдүүлэл тухай ойлгосо. Холилдоһон орёо мэдүүлэлэй байгуулга. Холилдоһон орёо мэдүүлэлнүүдэй сэглэлтын тэмдэгүүд. Текст ба тэрэнэй байгуулга. Текст ба тэрэнэй байгуулга. Текстын шэнжэнүүд. Абзац. Хэлэлгын янзанууд: хөөрэлгэ, зураглалга, бодомжолго. Найруулал. Найруулалай янзанууд: эрдэм һуралсалай, ниитын, хэрэгэй, яряанай, уран зохёолой. Тэдэнэй үүргэ ба хэрэгсэлнүүд.

Программа вступительного испытания разработана ст. преподавателем кафедры бурятской филологии Ямановой Э. А.